

Трокай Анна,

Миколаївська обласна універсальна
наукова бібліотека,
завідуюча відділом документів і
наукових розвідок з питань краєзнавства
м. Миколаїв

КРАЄЗНАВСТВО В ДІЇ: ПРОЄКТНІ ІНІЦІАТИВИ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПРАКТИКИ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОУНБ

Миколаївська обласна універсальна наукова бібліотека (далі – Миколаївська ОУНБ) функціонує як науковий, інформаційний і культурно-просвітницький центр, виконуючи роль депозитарію краєзнавчих ресурсів. Упродовж усього періоду існування бібліотеки краєзнавча діяльність зберігає статус пріоритетного напрямку роботи, а краєзнавчі видання становлять важливу складову бібліотечного фонду, формуючи джерельну базу наукових досліджень та забезпечуючи актуалізацію історико-культурної спадщини регіону. Ця діяльність здійснюється за такими ключовими напрямками: формування актуальної колекції інформаційних ресурсів на різних носіях, організація науково-дослідної, методичної та соціокультурної роботи, реалізація проєктних ініціатив. Важливою складовою є організація науково-комунікаційних заходів – семінарів, конференцій, презентацій, що забезпечують фаховий діалог, популяризацію краєзнавчих видань та поширення знань.

У цьому контексті особливого значення набуває партнерська взаємодія бібліотеки з громадськими організаціями, творчими спілками, закладами культури та освіти. Так, з 1995 р. вже традиційною є співпраця Миколаївської ОУНБ з Миколаївським обласним краєзнавчим музеєм у проведенні обласної краєзнавчої конференції «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». На базі бібліотеки проходять пленарні засідання та робота секцій, відбувається обговорення актуальних питань регіональних досліджень. Фахівці бібліотеки також беруть участь у конференції з доповідями та представляють результати власних наукових напрацювань. У 2025 р. до оргкомітету XIV конференції надійшло понад 70 наукових статей від дослідників з різних регіонів України та зарубіжжя. Незважаючи на складні умови воєнного часу, тематика доповідей охоплювала широкий спектр напрямів – джерелознавство, історіографію, природне різноманіття, археологічну спадщину, історію регіону, персоналістику та музейні практики. Невід’ємною складовою конференції є тематична книжкова виставка, де експонуються краєзнавчі видання з фонду Миколаївської ОУНБ. Зокрема, у 2025 р. увазі учасників була представлена виставка «Літературний простір Миколаївщини: історії незламного краю», що презентувала видання 2022-2025 рр., кожне з яких є важливим джерелом збереження та осмислення нашої історії. Бібліотека виступає не

лише співорганізатором та базою проведення наукового заходу, а й повноцінним учасником наукового процесу, забезпечуючи інтеграцію інформаційних ресурсів, дослідницької діяльності та професійної комунікації у сфері краєзнавства.

Серед підтриманих Миколаївською ОУНБ культурно-просвітницьких ініціатив варто виокремити ініціативу «Ідентичність Миколаївщини: минуле, сучасне і майбутнє», спрямовану на комплексне осмислення історико-культурної спадщини регіону та формування уявлень про його сучасну ідентичність. Ініціатива реалізувалася у 2024 р. ГО «Центр навчання та освіти дорослих «Південь» за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку USAID «Зміцнення громадської довіри» (USBI) та у партнерстві з управлінням з питань туризму та курортів Миколаївської ОВА, Миколаївським обласним краєзнавчим музеєм, Миколаївським музеєм суднобудування і флоту та ТРК «Март». Загалом було проведено 12 культурно-освітніх заходів, що сприяли розкриттю ключових смислів розвитку Миколаївщини, та медійна репрезентація – створено 20 відеоматеріалів, присвячених видатним особистостям і знаковим локаціям регіону. Однією з локацій став Музей книги Миколаївської ОУНБ (https://youtu.be/Wg-RcmFLUZg?si=I2WfuFCt5zjv_l9p). Крім того, на джерельній базі відділу документів і наукових розвідок з питань краєзнавства бібліотеки підготовлено серію інформаційних буклетів, в яких узагальнено найцікавіші факти про історію, культуру та соціально-економічний розвиток краю. Серед подій, що відбулися в бібліотеці, – вечір археології «У минулих століттях шукаю свій початок я», тематична зустріч «Відомі родини Миколаївщини: Аркаси, Бабічі», інформаційний захід «Давньогрецькі віхи на Миколаївщині в контексті історичних та культурних надбань: духовний світ щасливих людей. Греки. Березань. Ольвія». Реалізація ініціативи засвідчує прагнення бібліотеки до поєднання традиційних і новітніх форм популяризації краєзнавства, наукового підходу з медійними практиками та формування цілісного образу регіональної ідентичності.

У межах мистецтвознавчого напрямку системно працює студія «Традиції культури Півдня України», діяльність якої сприяє науковому осмисленню мистецьких традицій регіону, актуалізації локальної культурної спадщини та формуванню сталого інтересу до її вивчення серед наукової спільноти та широкої аудиторії. Серед ключових заходів 2025 р. – презентація наукового дослідження кандидата мистецтвознавства Н. Сапак «Художня освіта в Миколаєві. Етапи розвитку та регіональні особливості формування», круглий стіл «Орнаментика таврійського розпису: джерела, наукове підґрунтя та можливості розвитку традицій», етнографічні читання «Орнаменти Півдня України» та «Історія декоративно-ужиткового мистецтва Миколаївщини: майстри творчого об'єднання "Прибужжя" 80-х років ХХ ст.». Кожен із зазначених заходів був представлений фаховими доповідями провідних

науковців, мистецтвознавців і дослідників регіональної культурної спадщини. Додатковим інформаційним компонентом стали тематичні перегляди літератури, що дозволили учасникам ознайомитися з джерельною базою та сучасними науковими публікаціями з окресленої проблематики.

Поряд із науковою діяльністю бібліотека активно реалізує ініціативи, спрямовані на розвиток міжкультурного діалогу. Зокрема, понад тридцять років вона виступає партнером у проведенні фестивалю національних культур «Дружба», ініційованого Радою національних товариств Миколаївської області, що сприяє утвердженню міжнаціональної злагоди та збереженню культурної різноманітності. У межах фестивалю відвідувачі бібліотеки знайомилися з експозиціями національно-культурних товариств, долучалися до майстер-класів із традиційних ремесел і народних танців, пізнавали особливості національних кухонь, а також переглядали виступи творчих колективів.

Після початку повномасштабного вторгнення діяльність Миколаївської ОУНБ набула нових акцентів, пов'язаних із посиленням міжнародної взаємодії, розвитком культурної дипломатії та підтримкою суспільної стійкості. У 2023 р. у партнерстві з Радою національних товариств Миколаївської області реалізовано соціокультурну ініціативу «Пліч-о-пліч з українським народом: країни, що прихистили наших громадян», спрямовану на розвиток міжкультурного діалогу, осмислення міжнародної підтримки України та зміцнення гуманітарної комунікації в умовах війни. У межах ініціативи було проведено 9 різноформатних заходів, зокрема тематичні зустрічі, культурно-освітній квартирник, вулична інформаційно-просвітницька акція. Програма заходів передбачала ознайомлення з історією, культурою та сучасним розвитком країн, що надали прихисток і підтримку громадянам України, серед яких Данія, Німеччина, Польща, Чехія, Болгарія, Японія та ін.

Поряд із масштабними заходами Миколаївська ОУНБ активно розвиває систему локальних соціокультурних ініціатив, орієнтованих на різні цільові аудиторії. Зокрема, у 2025 р. ініційований проєкт «Від міста наречених – до міста сильних жінок», що актуалізував роль жінки в умовах війни, формуючи простір публічного визнання її внеску в суспільне життя. Героїнями зустрічей стали офіцерка Збройних Сил України І. Ільсова, абсолютна чемпіонка світу з пауерліфтингу, володарка понад 15 світових рекордів А. Куркуріна, матері та дружини військовослужбовців, які загинули внаслідок російсько-української війни, Л. Савицька, Л. Кулінцова, А. Голімбієвська, учасниці волонтерської ініціативи «Шалені бджілки» А. Асташкіна і В. Ополинська, а також юристка, громадська діячка й волонтерка ГО «Справа громад Миколаїв», солістка клубу шанувальників творчості Назарія Яремчука О. Карпенко.

Цикл зустрічей «Ірина Гудим запрошує...» став партнерською ініціативою Миколаївської ОУНБ та видавчині Ірини Гудим, спрямованою на розвиток культурної комунікації та популяризацію локального інтелектуального середовища. Відвідувачі мали можливість безпосереднього спілкування з відомими митцями, науковцями та культурними діячами, серед яких – режисер театральних колективів В. Смірнов, краєзнавець М. Пономаренко, кандидат історичних наук Н. Сугацька, керівник археологічних досліджень на території городища Дикий Сад К. Горбенко, художник-графік та антиквар А. Крутіков.

Розвиток читацької культури реалізується через проєкт «Будь на хвилі – читай, думай, дискутуй!», що поєднує автора, читача та бібліотечний простір у форматі відкритої комунікації. Починаючи з 2018 р., проводилися заходи формату Book challenge, під час яких відомі представники регіону презентували власні читацькі практики та рекомендували актуальні літературні твори. Важливою складовою проєкту стали презентації книг місцевих авторів, зокрема Т. Свірської, І. Завялової, В. Марущак, Б. Казанжи, Є. Погорелова, Т. Купрієвич та ін., що сприяло популяризації регіонального літературного процесу. Продовженням цього напрямку стала реалізація дистанційних форм літературної комунікації. У 2021 р. було започатковано цикл віртуальних зустрічей з українськими письменниками «ЛітСвіт: про літературу і не тільки...», у межах якого учасники мають можливість обговорювати творчий процес, сучасні тенденції літератури та актуальні суспільні теми, ставити запитання гостям, а також знайомитися з добірками їхніх видань із фонду бібліотеки. За цей час відбулися зустрічі як із відомими українськими авторами – Т. Белімовою, Н. Гуменюк, В. Лисом, І. Роздобудько, так і з миколаївськими письменниками – А. Софіною, О. Півненко, А. Пест та ін. Географія підключень учасників охопила не лише різні регіони України, а й країни Європи. Відеозаписи зустрічей збережено на ютуб-каналі «Миколаївська ОУНБ» у тематичному плейлисті.

Важливим є розвиток міжрегіональної співпраці, що реалізується через масштабні культурно-освітні проєкти. Так, у 2025 р. відбувся II Південний фестиваль рідної мови «Мови різні – країна одна», що став платформою для обговорення ролі мови як чинника національної ідентичності. Фестиваль об'єднав понад 300 учасників – представників органів державної влади та місцевого самоврядування, науковців, літераторів, діячів культури, освітян, митців, студентської молоді, громадських організацій та медіа з Миколаївської, Херсонської та Одеської областей. Під час заходу відбулися дискусійні панелі «Мова як основний культурний код нації» та «Мова крізь віки: історія та сучасність», присвячені питанням функціонування та розвитку української мови як чинника національної ідентичності. Учасники також працювали на тематичних локаціях: «Письменницькій» (зустрічі з літераторами Півдня України Г. Запорожченко, В. Куликом, О. Різником),

«Мовознавчій» (турнір «Мовні барви українського слова»), «Кіномистецькій» (перегляд і обговорення документального фільму «Будинок "СЛОВО"»), «Творчій» (музично-поетичні виступи та театралізовані композиції).

Продовженням співпраці стала літературно-мистецька імпреза «Миколаїв–Херсон: міста на хвилі» – платформа культурної взаємодії між митцями двох міст-Героїв. Чотири панельні дискусії – «Культура опору: як творчість рятує під час війни», «Мій край у слові та образі: як ми формуємо ідентичність Півдня», «Творчість як терапія: автор, читач, глядач», «Майбутнє після бурі: яку Україну ми творимо?» – стали діалогом для поетів, письменників, музикантів, художників-ілюстраторів, журналістів та бібліотечних фахівців. У 2026 р. проведено літературно-інтелектуальний діалог «Дніпрова Чайка: жіночі голоси сучасності», який забезпечив фахове осмислення української літературної спадщини у міжрегіональному контексті.

У 2026 р. Платформою MY ART за менторства Одеського національного художнього музею та підтримки Програми «Партнерство за сильну Україну» розпочато реалізацію проєкту «Морська спадщина Миколаєва», спрямованого на збереження та цифрову репрезентацію мариністичної спадщини регіону. Проєкт передбачає створення єдиної онлайн-колекції, що об'єднає фотографії, художні твори, історичні документи та артефакти, а також серію інтерв'ю із представниками морських професій. Усі матеріали планується зібрати на платформі «Цифрова спадщина Миколаєва». Окремим напрямом є оцифрування видань із цивільного судноплавства з фондів Миколаївської ОУНБ, що сприятиме збереженню спеціалізованих знань та їхньому включенню до сучасного інформаційного простору. Участь бібліотеки у проєкті засвідчує її інтеграцію в міжінституційні ініціативи, орієнтовані на впровадження цифрових практик у сфері краєзнавства та розширення доступу до культурної спадщини.

Отже, діяльність Миколаївської ОУНБ у сфері краєзнавства є цілісною системою соціокультурних практик, що поєднує традиційні бібліотечні функції з сучасними формами роботи. Її комплексний характер виявляється у науковому, культурно-просвітницькому, комунікативному, меморіальному та цифровому напрямах. В умовах воєнного часу бібліотека виконує важливу соціальну роль, виступаючи простором єднання громади, підтримки культурної ідентичності та розвитку гуманітарного потенціалу регіону. Таким чином, краєзнавча діяльність є дієвим інструментом соціокультурного розвитку, що поєднує історичну пам'ять із сучасними практиками та орієнтацією на майбутнє.